Спеціалізованій вченій раді
К 35.051.21
у Львівському
національному університеті
імені Івана Франка

В І Д Г У К

офіційного опонента
на дисертаційну роботу Кифака Андрія Олександровича на тему: «Антикризове регулювання національних банківських систем в умовах глобальної фінансової нестабільності», подану на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.02 – світове господарство і міжнародні економічні відносини

Актуальність обраної теми дослідження. В умовах інтернаціоналізації світового господарства для більшості країн світу ключовим завданням реформування фінансового сектору стає розробка комплексу заходів щодо антикризового регулювання національних банківських систем та забезпечення їх фінансової стабільності. Протягом тривалого періоду часу в міжнародній практиці банківського регулювання та нагляду антикризовим заходам банківських систем не приділялось достатньої уваги, що зумовлено рядом факторів, по-перше, недосконалий банківський менеджмент, який в більшій мірі, концентрував увагу на управлінні капіталом банківських установ, та, по-друге, відносна доступність грошових ресурсів на світових фінансових ринках сприяла їх швидкому залученню в банківські системи з метою підтримки їх стабільності. Світова фінансово-економічна криза 2007–2009 рр. висвітлила проблему стабільності банківських систем, зробивши її однією з найактуальніших для банківського менеджменту. На сьогодні стабільність банківських систем розглядається не тільки як характеристика діяльності кредитно-банківського сектору, вона є фактором міжнародної фінансової безпеки.

Актуальність та наукова новизна дослідження процесів, які відбуваються на міжнародних фінансових ринках обумовлена тим, що аналізуються складні і суперечливі проблеми сучасного посткризового етапу розвитку світового господарства, які не мають завершеного характеру, не

досягли тієї міри зрілості, коли їх аналіз здійснюється із використанням відомих підходів. Осмислення умов і особливостей розвитку національних банківських систем в умовах глобальної фінансової нестабільності вимагає поглибленого вивчення та творчого переосмислення значного масиву емпірічних даних, урахування досягнень вітчизняної та зарубіжної економічної думки щодо питань механізмів їх антикризового регулювання і розвитку усієї сукупності економічних відносин, що складаються в процесі функціонування міжнародних фінансових ринків.

Усе це обумовлює необхідність здійснення ґрунтовних теоретичних і практичних досліджень з проблематики подолання наслідків світової фінансово-економічної кризи, антикризового регулювання національних банківських систем в контексті міжнародної фінансової безпеки в умовах глобалізації, а також актуальність і важливе теоретичне та прикладне значення теми дисертаційного дослідження Кифака А.О. Відповідно до теми, актуальними є мета, завдання, об'єкт і предмет дослідження (с. 7-8).

Зв'язок теми з державними та галузевими науковими програмами, пріоритетними напрямками розвитку науки. Дисертаційна робота Кифака А.О. виконана у межах науково-дослідної теми кафедри світового господарства і міжнародних економічних відносин Одеського національного університету імені І.І. Мечникова: «Стійкий розвиток національних економік в умовах нестабільності світової валютно-фінансової системи», номер державної реєстрації 0106U012136. Особистий внесок автора полягає в оцінюванні факторів ризику національних банківських систем та способів їх попередження (с. 6-7).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Оцінюючи сукупність теоретичних положень, висновків та практичних пропозицій, що сформульовані у дисертації Кифака А.О. та становлять її наукову новизну і практичну цінність, потрібно відзначити комплексність, системність, логічність, раціональність та результативність дослідження.

Критичне осмислення сучасних теоретичних концепцій (положень) з антикризового регулювання національних банківських систем в умовах фінансової глобалізації, аналіз зарубіжного досвіду, дозволили автору на достатньо високому методичному рівні дослідити потенційну можливість банківських систем забезпечувати потреби економічних суб'єктів у фінансових ресурсах для модернізації економіки країн світу, обґрунтувати необхідність визначення кола факторів, що впливають на стабільність банківських систем, запропонувати рекомендації до прогнозування їх подальшого розвитку, а також розробити комплексний підхід до застосування механізмів нейтралізації впливу дестабілізуючих факторів на розвиток системи антикризового регулювання банківських систем в контексті міжнародної фінансової безпеки.

Висновки являють собою логічно обґрунтований підсумок виконаної роботи. У них повною мірою знайшли своє відображення основні положення проведеного дослідження та можливі результати їх впровадження.

Достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, визначається повнотою і надійністю використаної наукової і статистичної інформації, певним чином опрацьованого первинного матеріалу, посиланнями на положення нормативного характеру і результатами досліджень, опублікованих у наукових виданнях.

Викладені у дисертаційній роботі наукові положення, висновки і пропозиції є аргументованими, що підтверджується вибором об'єкта дослідження, вивченням праць провідних фахівців України та зарубіжних країн, апробацією запропонованих методик і підходів, публікацією основних результатів дослідження у фахових виданнях та оприлюдненням їх на наукових конференціях.

Таким чином, аналіз дисертації і автореферату Кифака А.О. дає усі підстави вважати наукові положення та рекомендації достатньою мірою обґрунтованими, науково достовірними і виваженими.

Повнота викладу основних результатів дослідження в наукових працях та відповідність автореферату тексту роботи. Основні наукові положення, висновки та результати дисертаційного дослідження викладені у 12 наукових опублікованих працях загальним обсягом 6,7 д.а., з яких особисто автору належить 6,5 д.а., зокрема у 1 індивідуальній монографії, 5 наукових статтях у провідних наукових фахових виданнях, 3 статтях у зарубіжних виданнях і 3 публікаціях тез виступів на конференціях та інших виданнях. У публікаціях, виконаних у співавторстві, особистий внесок дисертанта відображено повною мірою.

Ознайомлення з публікаціями дає підставу зробити висновок – результати досліджень, авторські новації, узагальнення та удосконалення концептуально-методологічних положень, організаційні та методичні рішення, рекомендації достатньо повно викладені в друкованих працях Кифака А.О. Основні положення дисертаційної роботи здобувача були оприлюднені й одержали схвалення на 7 міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях. Список основних праць наведено в авторефераті та у дисертації. Автореферат у стислій формі повністю передає основні положення дисертації, не містить інформації, яка не була розглянута в роботі. Автореферат оформлений згідно із встановленими вимогами.

Наукова новизна результатів дисертаційного дослідження Кифака А.О. полягає у розвитку і поглибленні методичних засад та практичних рекомендацій щодо організації й підвищення ефективності антикризового

регулювання національних банківських систем в контексті глобальної фінансової нестабільності.

В дисертаційній роботі автором обґрунтувано стратегічні пріоритети щодо формування регулятором сприятливого макроекономічного середовища, сформульовано ряд рекомендацій для забезпечення динамічного розвитку та високого рівня фінансової стійкості національної банківської системи через підвищення транспарентності регулювання у споріднених із банківською сферах (оподаткування, регулювання обігу цінних паперів на фінансовому ринку, адміністрування реєстрації та переходу права власності, тощо) та підвищення рівня довіри підприємницьких структур, населення та суспільства у цілому до національного банківського регулятора через запровадження й дотримання відкритої для всіх учасників ринку програми з монетарного регулювання (с. 147-158).

В роботі автором було досліджено та визначено сукупність типів банківських ризиків, запропоновано науково-методичний інструментарій їх кількісного передбачення та раннього попередження макроекономічних шоків на основі використання показника вартості одиниці праці. Це полягає у моніторингу зміни її динаміки із встановленням критичних точок в залежності від різних характерних ознак економічного розвитку країн, що має високу статистичну стійкість та пояснювальну силу методами регресійного аналізу, використання якого розширює доступний для індивідуальних фінансових установ інструментарій оцінки стану національної економіки з метою превентивного зменшення ризик-апетиту та акумулювання резервів ліквідності для суттєвого зниження ціни ризику у разі настання кризових явищ (с. 119-128, 141-147).

На основі узагальнення теоретичних підходів та проведення порівняльного аналізу щодо використання індикаторів раннього попередження, було доведено, що запропонований автором індикатор на базі вартості одиниці праці, є відносно простим для використання індивідуальними фінансовими установами, не вимагає індивідуального встановлення критичного значення для кожної точки спостереження, має лише один рівень агрегування та в історичній ретроспективі демонструє як попередження кризових явищ у своїй динаміці, так і поточний стан національної економіки через абсолютні та відносні значення показника (с.111-118, 141-147).

У роботі досліджено еволюцію механізму банківського регулювання на міжнародному рівні, проведено порівняльний аналіз та оцінено ефективність запровадження рекомендацій Базельського комітету в практичній діяльності банків окремих країн світу. Аналіз Базелю III показав, що швидке запровадження на наднаціональному рівні поки не відповідає фактичній ситуації на місцях (а саме не відображено у національному законодавстві), що підкреслює компромісну природу рекомендацій Базельського комітету і важливість врахування локальних особливостей банківських систем при побудові систем контролю за ризиками. Доведено, що відносно слабкий

прогрес національних регуляторів у запровадженні рекомендацій Базелю III пояснюється намаганням сформулювати подвійні регулятивні стандарти для максимізації поточної цілі розвитку країни балансуванням, обмеженням ухилення платників від сплати податків – та створенням додаткових можливостей для ухилення чи оптимізації для підприємств з інших країн (с.66-83, 84-110).

У дисертації удосконалено теоретико-методичні та концептуальні підходи до механізмів чисельного визначення факторів ризику, зокрема аргументована можливість вибіркового використання даних для первинного регресійного аналізу при роботі з макропоказниками, запропоновані способи використання даних про вартість одиниці праці в умовах нерепрезентативності офіційних даних від національних статистичних агентств через пул інформації отриманної з банківських установ, отримання розрахункового показника витратним методом із зосередженням на індикативних галузях національного виробництва, зважування та агрегування різних методів (с. 61-64, с.141-143).

У роботі набули подальшого розвитку дослідження відносної динаміки регулювання національних фінансових та банківських систем у країнах різних типів та ретроспективних наслідків основних відмінностей у такій динаміці, зокрема важливість адаптування вимог до фінансової стійкості для країн з розвиненим фондовим ринком – і порівняно низький, попри слабкий рівень запровадження таких вимог, пріоритет введення запропонованих наднаціональним регулятором підходів до структурування внутрішнього контролю за ризиком. З іншого боку, для країн з фінансовим ринком, що розвивається, продемонстровано прямо протилежний історичний результат (с. 84-108).

Теоретичне значення виконаного дисертаційного дослідження полягає в розробці нових та вдосконаленні існуючих науково-методичних підходів до антикризового регулювання національних банківських систем в умовах глобальної фінансової нестабільності, що дозволило Кифаку А.О. розробити і запропонувати оригінальні підходи до вирішення поставленої наукової задачі.

Практичне значення результатів дисертаційного дослідження. Наукова цінність та практична значимість одержаних результатів полягає у тому, що запропоновані теоретичні положення та методичні рекомендації можуть бути використані та використовуються органами державної влади, пруденційними органами та банківськими інституціями з метою більш ефективного антикризового регулювання та управління банківської системи та підтримання достатності рівня міжнародної фінансової безпеки України.

Практичні рекомендації та пропозиції, викладені в дисертації, зокрема, результати аналізу поточної політики у сфері банківського регулювання та обмеження обігу готівкових коштів, а також запропонований механізм

раннього попередження для передбачення макроекономічних шоків на рівні банківських установ, було використано у структуруванні внутрішнього робочого процесу банку "Михайлівський" (довідка №358-23/1 від 12.10.2015 р.) Запропонований механізм оцінювання макроекономічних хвилювань для передбачення змін цін у зовнішньоекономічній діяльності, а також рекомендації до вдосконалення національного економічного середовища використано у поточній діяльності групи компаній «Вектор Ойл Трейд» (довідка №121-10 від 12.10.2015 р.) та «АТУ Агробуд Плюс» (довідка №03/1210 від 12.10.2015 р.). Пропозиції до вдосконалення національного економічного середовища силами регулятора було використано юридичною фірмою "АНК" (довідка №1482/10 від 12.10.2015 р.) в процесі формулювання нормотворчих рекомендацій у відкритих зверненнях до Верховної ради України та Одеської міської ради.

Науково-теоретичні розробки та сформульовані гіпотези автора також було запроваджено до навчального процесу Одеського національного університету імені І.І. Мечникова, зокрема при проведенні семінарських занять кафедрою світового господарства і міжнародних економічних відносин із спецкурсу «Міжнародний рух фінансових ресурсів» (довідка № 21/05-15а від 15.05.2015 р.).

Дискусійні положення та недоліки дисертаційної роботи. У цілому позитивно оцінюючі наукове та практичне значення одержаних в процесі дослідження Кифаком А.О. результатів, слід відмітити деякі дискусійні положення та окремі недоліки, що мають місце в дисертаційній роботі.

1. У першому розділі дисертаційної роботи при дослідженні економічної природи банківських ризиків надмірна увага, на нашу думку, була приділена загальному аналізу генези ризиків, моделюванню їх показників та регулюванню, а також першим викликам стабільності банківських систем. І недостатня – розгляду теоретичних аспектів антикризового регулювання національних банківських систем: його моделям, механізму, стратегіям, факторам впливу тощо (с. 14-63). Не достатньо широко представлені також погляди дослідників вітчизняної наукової школи, які займаються проблематикою антикризового регулювання банківських систем в умовах фінансової глобалізації.

2. У роботі розглянуто сучасну практику запровадження рекомендацій Базельського комітету в діяльність банківських систем різних країн світу з метою забезпечення їх стійкості. Але автором переважно було проаналізовано досвід запровадження цих рекомендацій на прикладі країн Європейського Союзу та Співдружності націй, що не повною мірою відображає назву підрозділу та не відображає усі результати запровадження рекомендацій Базельського комітету у світі (п. 2.2, с. 84-110).

3. У дисертації автором було запропоновано використання у банківській практиці інструментарію раннього попередження макроекономічних шоків, розробленого на основі показника вартості одиниці праці. Але

універсальність цього інструментарію не було перевірено у діяльності банківських систем у країнах із специфічними механізмами функціонування фінансового сектору (Китай, Південно-Африканська республіка, Аргентина та ін.) (с. 84-110).

4. Досліджено загальносвітові тенденції забезпечення стійкості національних банківських систем в умовах глобальної фінансової нестабільності та особливості розвитку систем антикризового регулювання у різних країнах (с. 66-110). Але, при визначенні стратегії підвищення стійкості банківської системи України, як складової частини концепції національної безпеки (с.147-158), автором недостатньо враховується зарубіжний досвід антикризового регулювання банківських систем, насамперед, країн із ринками, що розвиваються. Крім того, таку концепцію варто було подати на основі більш глибокого аналізу альтернативних позицій.

5. Аналізуючи сучасні тенденції розвитку кризових явищ у банківській системі України, автор справедливо відмічає посилення їх негативного впливу на національну економіку у цілому, що пов'язано із розвитком глобалізації. Однак, автору слід було б більше уваги приділити визначенню ролі банків з іноземним капіталом у поглибленні кризових процесів в Україні (с.135-140, 141-146).

6. Доведено, що в умовах посилення глобальної фінансової нестабільності структура та динаміка розвитку банківської системи України не відповідає потребам розвитку національної економіки без періодичного укріплення інституційної бази. При цьому особливо гостро дана проблема постає в країнах із ринками, що розвиваються, оскільки їм властиві недостатній розвиток фінансового ринку і відсутність ефективної правової та інформаційної інфраструктури. Але автору не вдалося чітко розкрити шляхи вдосконалення механізму інституційного забезпечення розвитку банківської системи України (с.105–109).

7. Позитивним моментом дисертаційного дослідження є використання економіко-математичних моделей для прогнозування банківських ризиків та криз. Але, окремі підрозділи дисертаційної роботи занадто перевантажені математичними викладками (с.54-63, с.120-125, с.145-146 та ін), що ускладнює розуміння економічного змісту результатів дослідження автора.

Не позбавлена робота й погрішностей у оформленні. Певної актуалізації потребує наведена в дисертації фактологічна база. Мають місце занадто стислі, "оглядові" місця, що не розкривають суті розглянутих проблем. Представляється, що ці та інші недоліки обумовлені складністю та широтою проблеми, її нерозривним зв'язком з іншими процесами, які відбуваються у національних та світовій економках.

Однак слід зазначити, що наведені вище дискусійні положення та зауваження не торкаються сутності роботи, не знижують її наукової новизни, теоретичного і практичного значення.

Загальна оцінка дисертації та її відповідність встановленим вимогам ДАК Міністерства освіти і науки України.

Дисертаційна робота Кифака Андрія Олександровича є цілісним, завершеним, самостійним науковим дослідженням, що виконано на належному теоретичному рівні. Структура та обсяг дисертаційної роботи відповідають встановленим нормам. Основні наукові положення, теоретичні розробки та практичні рекомендації поглиблюють теорію та методологію дослідження розвитку міжнародних фінансів у сучасних умовах.

Зміст дисертації відповідає визначеній меті та поставленим завданням, які повністю вирішені у процесі дослідження. Основні положення роботи, які виносяться на захист, мають елементи наукової новизни. Автореферат є автентичним за змістом і відображає основні положення дисертації. Наукові положення, що виносяться на захист, повністю відображені у публікаціях здобувача, які відповідають вимогам Міністерства освіти і науки України.

Подана до захисту дисертаційна робота характеризується науковим стилем, матеріал викладено в логічній послідовності, висновки науково обґрунтовані та підтверджуються результатами спостережень. Напрямок дисертаційного дослідження відповідає профілю спеціальності 08.00.02 – світове господарство та міжнародні економічні відносини.

Вищезазначене дає підстави стверджувати, що дисертаційне дослідження Кифака Андрія Олександровича на тему: «Антикризове регулювання національних банківських систем в умовах глобальної фінансової нестабільності» за змістом і оформленням відповідає вимогам Міністерства освіти і науки України до дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук, зокрема, пп. 11, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 року, а його автор заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.02 – світове господарство і міжнародні економічні відносини.

Офіційний опонент,
професор кафедри міжнародних фінансів
Інституту міжнародних відносин
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
доктор економічних наук, професор **С.А. Циганов**

17.12.2015